

MODERN AİLEDE İLETİŞİM SORUNLARI (The Communication Problems in Modern Family)

Doç. Dr. A. Kadir ASLAN*

ÖZ

Modern toplumların en önemli özelliklerinden biri, toplum yaşamının çeşitli kurumlar tarafından üstlenilmesidir. Böylece, önceleri ailenin işlevleri arasında bulunan birçok etkinlik bu kurumların denetimine ve sorumluluğuna geçmektedir. Bu nedenle, aileyi oluşturan bireyler arası iletişim ve etkileşim konusu modern ailenin en önemli sorunu haline gelmektedir. Hızlı toplumsal değişme nedeniyle, çocukların salt günümüz gereksinimlerini değil, gelecekteki gereksinimlerini de karşılamak ve onları gelecekteki yaşamlarına hazırlamak önem taşımaktadır. Ancak günümüz ailesi ne yazık ki aile içi iletişime yeteri kadar zaman ayıramamaktadır. Bu da, aile bireylerinin sosyal bakımdan gelişimlerini engellemekte ve onları bir tür yalnızlığa itmektedir.

Anahtar Sözcükler: Modern aile, ailede iletişim, etkileşim

ABSTRACT

One of the chief characteristics of modern society is that social life is based on a variety of institutions. In this way, many activities, which formerly belonged to the family, are taken over by these institutions. As a result, the communication and interaction between the members of the family become an significant problem. Because of the rapid changes in society the task of educating the child in order to meet both for the necessities of today and also of tomorrow has a great importance. But, unfortunately the modern family lacks enough time in building up the communication in the family. This prevents the social development of the family members and leads them to loneliness.

Key Words: Modern family, communication in the family, interaction.

GİRİŞ

Her insan yaşam sürecine başlarken, bunu kendi iradesi ile gerçekleştiriyor. Yani çocuğun dünyaya gelmesinde kendi kararı veya isteği söz konusu değildir. Fakat her insan doğarken beraberinde getirdiği bir takım biyolojik ve ruhsal donanımlarla yaşama başlar. Bu donanımlar, çocuğun gelişimi süresince, onun hareket etmesini, bir şeyler yapmasını, bir şeyler düşünmesini ve bir şeyler başarmasını sağlamaya yönelik özelliklerdir. Aslında, her insanın doğuştan getirdiği bir takım kalıtsal özellikler sadece ona özgü özelliklerdir. (Muller, 1991: 8). Bu da bir anlamda bireyin kişilik özelliğini oluşturur ve her kişi ayrı bir "ben"dir. (Dökmen, 1996: 126). Ancak iki kişi ya da kişilerin oluşturduğu grupların karşılıklı ilişkilerinde mutlaka bir benlik ya da çıkar duygusu oluşur. Bu duygu, çoğu kez karşısındakine üstün gelmek veya ona kendini kabul ettirmek biçiminde görülür. Kişisel ben gibi grupsal ben ya da biz varlığının ortaya çıkması, sonuçta toplumsal bir olgudur (Er, 2000: 58).

İnsanlık tarihi boyunca meydana gelen teknolojik, ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmeler toplumsal yapıyı etkilemiştir. Bu gelişmeler ve toplumsal dönüşümler kuşkusuz toplumun en temel kurumlarından olan aileyi de etkilemiştir ve aile yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde; bu ülkelerin ekonomisi tarıma dayalı olduğundan, tarım kültürlerinin belirgin niteliği olan birincil (asli) grup ilişkileri, bir diğer deyişle "ailesel" ilişkiler, toplumsal örgütlenmenin en önemli öğeleri arasındadırlar. Bu ülkelerde gerek bireylerin tutum ve davranışlarının denetlenmesinde, gerekse imalattan, ibadete kadar toplumsal etkinliklerin türlü düzeylerinde aile çok önemli bir rol oynar (Kongar, 1991: 63). Fakat canlı olan her varlığın değiştiği gibi, toplumsal varlıklar da değişmekte, bu değişim toplumların yaşamında ilkel üretim biçimlerinden teknolojik üretim biçimlerine, dolayısıyla geleneksellikten modernliğe geçiş şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Modern toplumların en önemli özelliklerinden biri, toplum yaşamının bir tür

* Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

iş bölümü niteliğinde çeşitli kurumlar tarafından üstlenilmesidir. Bu süreçte ortaya çıkan yeni yapılanmada bürokratik örgütler giderek yaygınlaşmaktadır. Böylece, önceleri ailenin işlevleri arasında bulunan bir çok etkinlik bu örgütlenmiş kurumların denetimine ve sorumluluğuna geçmektedir.

Özellikle 21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde toplumsal değişimin, tüm yönleri ile baş döndürücü bir süreçten geçtiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ailenin öneminin giderek azalmasının en önemli nedeni, özellikle endüstrileşmenin tamamlanıp, toplumun modern bir örgütlenmeye geçişiyle açıklanabilir. Zira, örgütlü bir toplumda, hangi kurumun hangi işlevleri yerine getireceği, hem yazılı bir kural haline gelmiş hem de zaten böyle toplumlarda ailenin yapısının da değişmesi sonucu geleneksel olarak sahip olduğu işlevlerini yerine getirememesi sonucunu doğurmaktadır.

21. yüzyılın gelişmeleri, modern ve gelişmekte olan toplumların yapılarında derin sarsıntılara neden olabilecek özelliktedirler (Çağatay, 1991: 95). Bu çağdaş gelişmelerin en çok etkilediği kurumlardan biri de hiç kuşkusuz ailedir. Dolayısıyla aileyi oluşturan bireyler arası iletişim ve etkileşim konusu büyük önem taşıyor. Çocukların artık salt günümüz gereksinimlerini değil, gelecekteki gereksinimleri de karşılayacak biçimde gerekli olan kuramsal ve uygulamalı bilgi ve becerileri kazanmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Böyle bir gereksinim, çoğu kez ailelerin bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel düzeyleri bakımından karşılayabileceklerinin çok üstünde bir çabayı ve anlayışı gerektirmektedir (Tolan, 1991: 494). Bu nedenle ana ve babalar bazen çocuklarını eğitmede, onun kişiliğini geliştirmede ve örnek olmada önemli bir rol almada yetersiz duruma düşmektedir. Teknolojik ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmenin, siyasal ve toplumsal reform hareketlerinin çok hızlı bir şekilde meydana gelmesi, aile yapısını önemli ölçüde etkilemiştir (Murdock, 1949:1-2). Zira, aile,

doğası gereği ve en küçük bir toplumsal birim olması nedeniyle bu hızlı dönüşüme uyum sağlamada gecikebilir. Nitekim daha yaygın ve geleneksel bir özellik taşıyan ataerkil aile yapısının teknoloji toplumunun gereklerine yanıt verecek bir yapıdan uzak olduğu açıkça görülmektedir. Ailenin yapısını oluşturan özellikler sosyal olmanın ötesinde biyolojiktir. Yani kan bağı esaslıdır. Dolayısıyla dış etkenlere karşı direnme özelliği daha fazla olan bir toplumsal birimdir. Denebilir ki, ailenin bu özelliği gereği yapısının ve kalıbının sağlamlığı ve onu korumak zorunluluğu buradan kaynaklanmaktadır.

Genel anlamda aile, bir beşeri toplumsal kurum olmakla birlikte, onun zamana ve coğrafyaya göre biçimlenmesinin doğal çevresi ile içinde yapılandığı kültürün çeşitliliğinden etkilendiği yadsınamaz (Cubbels, 1971: 7). Bu da, ailenin şekillenmesinde esas etkenin toplum, kültür ve bu kültürün ortaya çıkardığı özellikler olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla toplumun genel anlamdaki yapılanmasında etkili ve egemen unsurların değişmesi, onun ekonomik ve siyasal düzeninde meydana gelecek değişimler, dinsel, ahlâksal kültüründe görülecek değişimler aile kurumunun yeniden şekillenmesinde etkili olan unsurlardır. Zira, toplum içinde ailenin ifade ettiği değeri bu toplumsal özelliklerin alacağı şekil ve özellikler belirler. Başka bir anlatımla, aileyi tanımlamak ve aile problematiğine bakabilmek ancak toplumun genel karakteristikleri yönünden olasıdır.

Modern bir toplumda da ailenin konumu, toplumsal yapının gereklerine göre yeniden belirlenmiştir. Dolayısıyla hangi toplum yapısı olursa olsun, aile toplum ilişkileri her zaman vardır fakat kendisine atfedilen önem farklılaşmaktadır. Örneğin çok gelenekçi toplumlarda aile toplumun temel kurumu olarak algılanırken, ileri düzeyde gelişmiş toplumlarda ailenin işlevlerinin hemen hiç kalmadığı görüşü bile dile getirilebilmektedir.

Geleneksel kültürlerde bireyin devlet ve toplumdaki konumları aile içindeki

durumları ile sıkı bir ilişki içinde belirmektedir. Oysa modern toplumlarda meydana gelen örgütlü ve kurumsallaşmaya dayalı yeni yaşam biçiminde bireyselleşme ve özgür davranma, yani topluluk bağlılığından kurtulma anlayışını ve pratiğini getirmektedir. Bireyselleşmenin ön plana çıkması ile kişinin toplumdaki bir takım sosyal gruplardaki bağlılıktan kademe kademe kurtulması sayesinde, modern toplum esas özelliklerini ortaya koymuştur.

Özellikle teknolojik gelişmelerin toplum yaşamının şekillenmesinde meydana getirmiş olduğu, düşünsel, bilimsel ve toplumsal değişikliklerin yanında çeşitli teknoloji ve iletişim ilişkileri, adetâ yepyeni bir yaşam ve ilişkiler ağının oluşmasına neden olmaktadır. Öyle ki, bu ilişkiler giderek artan bir şekilde objektifleşip anonimleşmektedir. Çağatay (1991: 99), bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir. "Artık, sosyal görgü, şahsi görüşme ve tanışıp kaynaşma olaylarına değil, kağıt üzerine geçirilmiş kayıtlardan biriken dosyalara istinad eder olmuştur. Yeni baştan toplulaşma durumunu kasteden Lippman, pek haklı olarak "gözle görülmeyen toplumsal çevre"den söz eder. Bu gelişmenin yarattığı olarak ailenin içtimaiyet ufukları son derece daralmıştır. Onda görülen mahremlik, intimlik (samimilik), sempati, dayanışma, duygu ve düşünce çevreleri gittikçe daralarak hususileşmiş ve bu özelliği ile alabildiğine derinleşmiştir. Bazı sosyologların ailelerin fertlerdeki sosyal, kültürel şahsiyetin şekillendirilmesinde oynadığı rolle, aynı zamanda genel cemiyetin yapılışında önemli bir görev başardığı hakkında, oldukça iyimser bir görüşü temsil ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda genel cemiyetin yapılışında önemli bir görev yanında özel hayatla genel resmi hayat arasındaki uçurumun genişleyip derinleştiği de görülmektedir."

Ailenin gereksizliğini öne süren görüşler daha çok konuya toplumsal açıdan bakmışlardır. Yani onları bu görüşe iten nedenler genellikle toplumsal gelişme hakkındaki analizlerinden kaynaklanır.

Örneğin Weber bu çözümlemeyi yapanların başında gelmektedir. Ona göre toplumda oluşturulan bürokratik örgütler bireyin toplum yaşamındaki tüm gereksinimlerini aileden daha iyi karşılayabilmektedirler. Sosyolog Ogburn ise, zaten fiili bir durumun varlığından yani toplumsal örgütlerin zaten ailenin işlevlerini devraldığından söz etmektedir (Kongar, 1991: 65). Biz bu görüşleri bir durum saptaması olarak görüyoruz. İleride değineceğimiz gibi, ailenin belki bir çok önemli işlevleri bürokratik birtakım örgütlerce devralınmış olabilir. Ancak çocuğun özellikle duygusal gelişimini sağlamada ailenin yerine geçebilecek bir örgüt yapay bir işlev yüklenmekten öteye gidemez. Nitekim bazı toplumlarda yapay birtakım aile tipleri oluşturulmuş ve bu anlamda uygulamalar yapılmıştır. Örneğin İsrail'deki kibutz, Sovyetler Birliğindeki kolhoz ve Çin'deki komün uygulamaları daha çok üretimin artırılmasına yönelik yapılanmalardır. Bu tür yapay oluşumlar belki üretimin artırılması açısından yararlı sonuçlar doğurmuşlardır. Ancak bireyin duygusal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirdikleri her zaman kuşku ile değerlendirilecek oluşumlardır.

Görüldüğü gibi artık günümüzde ayrı bir aile kuramı oluşmaktadır. Bu kuram, daha çok günümüz daralmış ailesinin biyolojik özellik ve önemini kaybettiği savını öne sürmektedir. Başka bir anlatımla aile yapılanmasında biyolojik yöne ikinci derecede önem verildiği görülmektedir. Esas ağırlık merkezi ailenin sosyal ve kültürel olarak oynadığı rol üzerine toplanmaktadır. Zira kültür antropologları ailenin bugünkü soyu devam ettirme şeklindeki dar anlamdaki özelliğinin ötesinde, sosyal ve kültürel bireyler yetiştirme özelliği ağır basan yönü ile ilgilenmektedirler. Zaten aile kavramının tarihsel süreçteki gelişimine de bakıldığında, aile gibi toplumun en temel kurumunu salt üreme aracı olarak değerlendirmek belki de aile kavramının hem özüne hem de biçimine uygun düşmeyecektir. Böyle bir yaklaşım aileyi salt bir üreme kurumu gibi göreceği için aile mefhumunun insanlardan oluşan ve sosyal

bir yapı oluşturma kavramını tam olarak vermeyeceği açıktır. Zaten kavramın tarihi gelişimi bakımından olduğu gibi, bugünkü toplumsal rolü bakımından da sadece üretmecilik özelliği ile insan ailesi kavramının tam olarak anlaşılacağı olacağı sonucuna varılamıyor (Çağatay, 1991:100). Bireyin bir aile ortamında kazanacağı toplumsal özellikleri, onun biyolojik bir varlık olarak yaşayan bir canlı olma özelliğinden daha fazla önem taşımaktadır. Bu nedendir ki, Durkheim'in dediği gibi, bireyin topluma katılması, ikinci bir doğuştur (Bkz. Aslan, 1998: 5). Ancak burada üzerinde durulması gereken bir başka konu, ailenin, içinde bulunduğu toplumun özelliklerine göre çeşitli biçimlerde oluşmasıdır. Zira, toplumsal yapı, tarihsel süreç içinde çağın özelliklerine göre çeşitli görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla aile de bu yapılanmaya paralel bir özellik taşımaktadır. Örneğin, endüstrileşmenin oluşturduğu çeşitli işbölümü ve buna bağlı olarak farklı değer yargıları sosyal tabaka, sınıf ve meslek grupları arasında olduğu gibi, evlenmenin bireyselleşme özelliği taşıdığı noktaya gelinmiştir. Başka bir anlatımla geleneksel toplumlarda olduğu gibi, evlenme, aileler arası bir sözleşme olmak yerine tamamen iki birey arasında gerçekleşen ve kuşkusuz resmi makamlarca onaylanan bir tören halini almaktadır. Böylece, günümüz ailesinin yapısı ve tanımı da toplumsal yapıya bağlı olarak yeni bir biçim almıştır. Günümüz ailesi, artık karı, koca ve evlenmemiş hatta 18 yaşından küçük çocuklardan oluşan bir yapıyı ifade etmektedir. Ancak çağın gereği olan toplumsal değişimin böyle bir aile yapısının da bir çok özelliklerini ortadan kaldıracığı ya da aile tanımını daraltacağı izlenimini vermektedir. Örneğin, bazı toplumlardaki yeni yasal düzenlemeler, ailenin bileşiminde söz konusu olan çocuğun vesayetini de tartışılır hale getirme eğilimi göstermektedirler. Çocuğun vesayetinin anne ve babaya ortak olarak verilmesi mi, yoksa sadece babaya ya da anneye verilmesi mi; ya da-çocuk bireysel özgürlüğe sahiptir, gereğinde diğer toplumsal kurumların

vesayeti altında olmalıdır- şeklinde bir anlayışa doğru gidilmektedir.

Meydana gelen gelişme sürecinde, aile yapısının da bir değişime uğradığı bir olgudur. Ancak sosyologlar geleneksel geniş aile ile modern çekirdek aile tiplerinin değişim sürecindeki toplumlardaki aile yapılarını tam anlamı ile yansıtmadıklarını, bu iki aile tipinin dışında başka aile tiplerinin oluştuğunu da savunurlar. Bunların en önemlilerinden birinin Ogburn'un tanımladığı "çözülen aile" tipi olduğu ortak bir kabul görmüştür. Çözülen aile, endüstrileşen modern toplumların ürünü olan, hatta bir anlamda yok olmaya yüz tutmuş bir aile tipi olarak görülür. Böyle bir kavramın ortaya atılmasının nedeni, aileyi oluşturan karı koca arasındaki bağların çok zayıf bir şekilde sürüyor olmasıdır. Modern toplumun getirdiği hızlı dönüşüm ve çok boyutlu sorunlar öylesine baş döndürücü ve sarsıcı olmuştur ki, ailenin yapılanmasını da Pollak'ı "parçalanmış aile" ve "tamamlanmamış aile" diye iki ayrı terim kullanmaya itmiştir (Bkz.Kongar, 1991: 74). Parçalanmış aile, kolayca anlaşılacağı gibi çekirdek ailenin üyelerinden birinin yani eşlerden birinin aile birliğinden şu ya da bu nedenle yok olması ile meydana gelen bir aile tipidir. Tamamlanmamış aile ise çekirdek ailenin en azından yasal olarak hiçbir zaman kurulmamış halidir. Başka bir anlatımla, tamamlanmamış aile genellikle gayri meşru bir ilişki sonucunda meydana gelen çocuk ve annenin, parçalanmış aile ise yasal birlikteliğin herhangi bir nedenle bozulmuş olduğu ve eşlerden birinin çocukla oluşturduğu ailedir. Kuşkusuz çocuk eğitimindeki sorunlar bu tip ailenin ortaya çıkması ile birlikte daha da önem kazanmaya başlamaktadır. Zira bilindiği gibi ailede meydana gelen bu yapısal değişim, işlevsel yönden de bazı değişimlere yol açar. Bu da, işlevlerini tam anlamıyla yerine getirememesi gibi sorunlara neden olabileceği gibi, ailenin belki de zamanla ortadan kalkması gibi bir durumu da gündeme getirebilir.

Her ne kadar günümüze kadar süregelen, "evliliğin bir aile temeli üzerine kurulması gerektiği" anlayışı aileyi

tanımlayıcı önemli bir özellik ise de, günümüz toplumlarında giderek yaygınlaşma eğilimi gösteren nikahsız yaşama biçimi, ki bu birliktelikten çocuk üretmekten de kaçınmayan çiftlerin varlığı, biyolojik anlamda olmasa bile sosyal ve hukuksal anlamda önemli sorunların habercisi gibi bir durumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Zira, ailenin oluşumunun ilk basamağı olan evlilik herhangi bir sözleşme, yasal ya da töresel düzenlemenin gereği olarak gerçekleşmediği takdirde, sürecek olan bu birlikteliğin bitişini de herhangi bir kurala bağlı olmaktan çıkarıp, tamamen bireysel bir davranışın gerçekleşmesine neden olabilecektir. Bu da, aile tanımını içermeyen başka bir anlatımla aile oluşumunu gerçekleştirilmeyen bir yaşam biçimidir ki, böyle bir birlikteliğe tam anlamı ile aile denilebilmesi pek doğru olmayacaktır. Böyle bir yaklaşım, çocuk aile ilişkisi konusunda da bir takım belirsizliklere neden olacaktır (Dinkmeyer, 1967: 155). Zira, böyle bir birliktelikten olsa, iki kişinin salt bireysel doyumları için meydana getirdikleri çocuk ya da çocuklar için yapabilecekleri pek fazla bir şey olmayacaktır. Hiç unutulmamalıdır ki, ailenin temel özelliklerinden biri de, toplumsal bir kurum olmanın yanında ahlâki özelliği olan bir yapısı olmasıdır (Gubbels, 1971: 7). Zira aile, çocuk için ilk ve en önemli toplumsallaşma aracıdır. Çocuk, insanların birbirleri ile ilişkilerini ilk olarak aile içinde anlamaya başlar. Şunu bilmek gerekir ki, çocuğun insan ilişkilerini ilk kez ailede gözlediği için kıyaslamak için bir temeli yoktur. Hatta aile, çocuk için belli bir sosyal statüyü temsil eder (Aslan, 1990: 5).

Modern toplumlarda meydana gelen çeşitli sınıf ve statü farklılıkları, doğal olarak aile yapısına da yansımaktadır. Örneğin özellikle gelişmekte olan toplumlarda işçi ve köylü tabakalarına mensup ailelerin çocuklarının formal eğitim sisteminden yararlanmalarındaki yetersizlikler ve güçlükler aile içi etkileşim ve çocuğun geleceğe yönelik beklentilerini belirlemesi bakımından da önemli bir sonuçtur. Bütün bu olumsuzluklar modern ailenin durumunu

zorlaştıran ve gelişimini engelleyen sorunlardır. Öyle ise, çağımız modern ailesini oluşturabilmek, başlı başına bir sorun iken, böyle bir aile yapısının getireceği iletişim eksikliği, sevgi yoksunluğu ve güven sorunu da modern ailenin bireylerini bekleyen önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yeni durumu şöyle de açıklamak mümkündür: Modern toplum yapısında -ki bunun en belirgin ölçütü endüstrileşme ve teknolojik yaşam biçimidir-. Artık geleneksel toplumlarda olduğu gibi, patriyarkal biçimdeki aile yapısı ve onun gerektirdiği rol ve yükümlülüklerin paylaşılması söz konusu olmayacaktır. Modern yaşamın çok yönlü değişiklikleri ve karmaşıklığı karşısında ailenin oluşması ve eski biçimiyle varlığını sürdürmesi söz konusu olamayacağı gibi, gerek aile içi iletişim ve etkileşimde, gerekse ailenin toplumun diğer kurumları ile ilişkilerinde uyumsuzluklar ve sorunlar oluşmasına yol açacaktır. Çünkü modern yaşamın bir gereği olarak gerek kentleşmenin gelişmesi, gerekse çeşitli iş sektörlerinin yaygınlaşması ve yayılması sonucunda insanlar ve aile bireyleri arasındaki mesafeler giderek artma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, modern toplumun ailesi bir bakıma kent ailesidir. Kentleşmenin aile yapısında meydana getirdiği özellikler şu şekilde özetlenebilir (Aslan, 1990: 9):

a) Kent ailelerinin en önemli özelliği genellikle çekirdek aile oluşlarıdır. (Toffler, 1980: 264 -Aktaran Pourtois-Desmet, 1989: 71-72).

b) Ekonomik yaşam ve bürokratik yapılanma nedeniyle kent ailesinin görevleri geleneksel ailelerinkine oranla daha azalmıştır. Aile bireylerinin zamanlarının büyük bir bölümünü birbirlerinden uzakta geçirmeleri aile bağlarının gevşemesine neden olmaktadır. Böylece bireysellik daha çok ön plâna çıkmaktadır.

c) Kent ailesinde yakınlık ilişkileri de zayıflamıştır. Ailenin bireyleri üzerindeki denetim ve baskıları zayıflamıştır.

d) Kent ailelerinde çocuk eğitimini büyük ölçüde etkileyen eşlerin ayrı yaşaması ve boşanmalar daha yüksek bir orandadır. Hatta çocuk ruh sağlığında daha büyük sorunlar yaratan evlilik dışı çocuklar olayı, gene modern toplumun bir ürünü olan kent yaşamının getirdiği sonuçlardır.

e) Kent ailesi sanayileşmenin getirdiği teknolojik gelişmelerden, siyasal ,ekonomik ve toplumsal değişmelerden daha derin bir şekilde etkilenir. Çünkü kent ortamında her türlü iletişimi sağlayan teknolojik ve bürokratik düzenlemeler söz konusudur. Böylece toplumun temel kurumlarından olan aile, giderek çekirdek bir biçim alırken ilişkileri ile dışa karşı gevşiyor ve yüzeyselleşiyor. Modern toplumun en belirgin özelliklerinden biri olan gevşek ilişkiler durumu toplum yaşamının bütün alanlarında ve kesimlerinde birtakım değişikliklere neden olurken, aile yapısı ve özelliği üzerinde bu değişiklikleri göstermesi doğaldır. İşte bu nedendir ki, yukarıda sözünü ettiğimiz karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile, bir başka anlatımla kent ailesi ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Modernleşme ile yaşanan bu süreç, aileyi minimize etmekle kalmıyor, ailenin tarihsel süreçteki birçok işlevlerini de elinden alarak adetâ köşeye sıkıştırılma gibi bir durumla karşı karşıya kalmasına yol açıyor. Kuşkusuz bu durumdan hareketle ailenin genel toplumsal değer ve önemini kaybetmesi ve hatta genel toplumsal yaşam bakımından aile görevlerinin ortadan kalkmış olduğu görüşüne varılması son derece yanlış olacaktır. Aslında modern toplum ailesinin ulaşmış olduğu bu yeni biçim daha spesifik bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde şöyle de yorumlanabilir: Modern ailenin kazanmış olduğu bu yeni yapı, kendine düşen görevi gereği gibi yerine getirmeye engel olmayabilir. Kaldı ki, ailenin en temel görevi olan üreme işlevinin yanında dünyaya getirdiği varlığa sosyal, kültürel kimliğini kazandırmak yolu ile toplumsal bütünlük

için çok önemli bir işlevi yerine getirmiş olur. Ne var ki, yukarıda değindiğimiz gibi modern yaşamın getirdiği çok hareketlilik ve karmaşıklık aile bireylerinin birlikte ve samimi bir ortamda yaşamalarını çoğu kez engeller niteliktedir. Özet olarak, modernleşme, toplumların yaşamında sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ortaya çıkan en önemli, köklü değişmeleri beraberinde getirmektedir. Başka bir anlatımla modernleşme, ekonominin kaynaklarını harekete geçirip, siyasal sistemi demokratikleştirirken bireyselleşmenin en etkili faktörlerinden biri olmaktadır.

Toplumsal değişme ve gelişmelere paralel olarak ailenin yapısında olduğu gibi, işlevlerinde de değişmeler olmuştur. Bu bağlamda, sanayi toplumlarında yaygın olarak çekirdek ailenin, geleneksel geniş ailede görülen işlevlerinin bir çoğunu kaybettiği, bu işlevleri diğer toplumsal kurumlara devrettiği görülmektedir. Böylece, çekirdek ailenin iki toplumsal işlevi yerine getirdiği belirtilmektedir. (Kandiyoti, 1972; Sayın, 1990; Dönmezer, 1999).

Bu işlevlerin ilki kuşkusuz soyun sürekliliği ve toplumsallaştırma işlevidir. İkincisi ise psikolojik dengenin (doyumun) sağlanması işlevidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi modern ailede, geleneksel ailedeki yüz yüze, yoğun ilişki ve dayanışmalar yerini bireysel ilişkilere bırakmıştır. Birey, tüm gereksinimlerini ya tek başına ya da aile dışındaki kurumlar aracılığı ile karşılamak zorunda kalmıştır. Başka bir anlatımla birey yalnızlaşmıştır. Böylece duygusal gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekmektedir. Çekirdek aile, yapısı ve özelliği gereği bu duygusal gereksinimleri karşılamakta da zorlanmaktadır.

Görüldüğü gibi, tüm bu gelişmelerin toplumsal bedeli hızlı bir değişim ve onun getirdiği sorunlar olmuştur. Bu sorunlar, başta aile içi iletişim ve etkileşimde görülmektedir. Zira, günümüz ailesi ne yazık ki iletişime yeteri kadar zaman ayıramamaktadır (Nazlı, 2000: 210).

Yukarıda da değinildiği gibi aile bireylerinin günlük yaşamlarındaki hareketliliği ve mesafelerin uzaklığı, bazen akşam yemeklerinde bile birlikte olmalarına engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla aile bireylerinin bir araya gelebilme şansının en fazla olduğu akşam yemeklerinde bile gerçekleşen sohbetlerin azlığı ve yüzeyselliğinden söz edilmektedir. Nitekim bu konuda yapılan araştırmalarda akşam yemekleri esnasında düzenli olarak yapılan aile içi konuşmaların, çocukların okuma başarılarında önemli bir belirleyici olduğu gözlenmiştir (Bkz, Nazlı, 2000: 211). Bu durum modern toplumların adetâ mekanikleştiğini göstermektedir. Yani insan ilişkileri de mekanikleşmiştir. Çünkü insan makine ilişkisi ön plana çıkmıştır. Nitekim günümüz insanı internet aracılığı ile haberleşmekte, sohbet etmekte ve banka işlemlerini bile oturduğu yerden bir makine aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Böyle bir yaşam biçiminde kuşkusuz yüz yüze insan

ilişkileri, duygusal ve sosyal iletişim giderek azalmaktadır. Görülüyor ki, günümüz modern ailesinin en önemli sorunu, mekanikleşmiş ve bir araya gelmekte sorunları olan aile bireylerinin duygusal ve sosyal iletişimde karşılaştığı yalnızlığı giderici önlemler almaktır. Globalleşen dünyada tüm toplumlar birbirleri ile iç içe girerken öte yandan da bireysel bazda adeta yalnızlaşma yaşanmaktadır. Birebir ilişkilerin azaldığı, bireylerin kendini yalnız hissettiği modern toplumların sorunlarının bireylerinin iletişim ve etkileşim bozuklukları olduğu birçok araştırmacı tarafından gözlenmiştir. Bu nedenle, toplumbilimciler ve devlet organlarının işbirliği ile aile içi iletişim ve etkileşimi sağlıklı bir şekilde düzenleyici önlemler alınması konusunda politikalar geliştirmeleri, hem bireylerin ruh sağlıkları bakımından hem de toplumsal istikrar ve süreklilik bakımından önemli bir sorun oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aslan, A. K. (1990). "Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar". **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak., I. Eğitim Kongresi**. Ankara.
- Aslan, A. K. (1998). **Eğitim Bilimine Giriş**. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınevi.
- Çağatay, T. (1991). **Modern Ailenin Sosyal Problemleri**. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile Yazıları, 2. Ankara
- Dinkmeyer, Don. C. (1967). **Child Development, The Emerging Self**. New Delhi: Printice Hall of India Prinate Lim.
- Dökmen, Ü. (1996). **Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çalışmaları ve Empati**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, İ. (1999). **Ailede İletişim ve Etkileşim**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Er, T. (2000) "Eğitimin Sosyal Temelleri, Eğitim Sosyoloji İlişkisi, Eğitim Sosyolojisi" **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gubbels, R. (1971). "Seminaire d'études des Rôles Familiaux dans les Civilisations Differentes", **Edition de L'Institut de Sociologie del Universite Libre de Brutelles**.
- Kandiyoti, D. (1984). "Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, İçinde: Türkiye'de Ailenin Değişimi". **Türk Sosyal Bilimler Derneği**, 15-30, Ankara.
- Kongar, E. (1991). **Türkiye'de Aile Yapısı, Aile Yazıları**. T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- Muller, J.L. (1991). **Les Relations Parents-élèves au Cours Préparatoires**. Presses Universitaires de Nancy.
- Murdock, G.P. (1949). **Social Structure**. New York: Macmillan.
- Nazlı, S. (2000). **Aile Danışması**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pourtois, J.P. ve DESMET H. (1989). **Revue Française de Pédagogie**. No:86 Janv-Fév, Mars Sayın, Ö. (1990). **Aile Sosyolojisi**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını, No:57 İzmir.
- Tolan, B. (1991). "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru". **Dünyada ve Türkiye'de Aile Yapısının Evrimi**. T.C. başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yazıları Ankara. 491-503.